

1996. július 19. - **Cirkuszvilág - Manézs gondok - Fesztivál, nyilvánosság nélkül**

A magyar artisták eddig is a világ élvonalához tartoztak, de a manézs hazai művészei a közelmúltban megrendezett Cirkuszfesztivállal végleg beírták nevüket az egyetemes cirkusztörténetbe. Ez volt a külföldi zsűritagok véleménye, akik a világ négy égtájáról érkezve minősítették a látottakat.

- A magyar művészek tudását, megbízhatóságát, pontosságát mindig nagyra becsülték - mondja Varjasi László, a Magyar Cirkusz és Varieté Vállalat (Macivá) igazgatója.

Sérelmezi is a szakma, hogy a köznapi szóhasználatban zűrzavart, az értelmező szótár szerint pedig még botrányt is jelent a cirkusz kifejezés. Talán ezzel függ össze, talán mással, de tény, hogy a Magyar Televízió nem is rögzítette a fesztivál gálaműsorát, mert - úgymond - a rendezők pénzt kértek érte. A japánok viszont így is riportfilmet forgattak, az amerikaiak pedig megvették a felvételek jogait.

– Nem mindennapi produkciókat láthattunk a 105 éves Fővárosi Nagycirkuszban. Több mint harminc olyan számot sikerült elhozni, amelyek közül egyébként talán egynek a megvételére lett volna elegendő pénzünk - folytatja Varjasi László. - Az aranyérmes orosz ugrócsoport 800 német márkáért sem vállalt fellépést. Nekünk 200 ezer forint lehet egy egész műsor gázsiköltsége.

A fesztivál jótékony sikere az utolsó pillanatban érkezett. A szakma hazai tekintélye ezzel talán túljutott a mélyponton. Annak idején a rendezvény ötlete az expóhoz kapcsolódott: legyen fiatal artisták világtalálkozója!

Húsz fekete év

Az Európai Artistaiskolák Szövetsége ugyan óvatosan csak képviselőt küldött - nyugtázza Szakáts Ildikó, az Artistaképző Intézet igazgatója -, de a siker láttán jövőbeli támogatást ígért. Az ötvenes években, amikor még tévé sem volt, a cirkusz érkezése nagy izgalmat jelentett egy-egy vidéki város gyerekseregének. Akkoriban 8-10 utazó társulattal is turnézott a Maciva. Ám az elmúlt húsz év csaknem lerombolta a hazai cirkuszművészetet. A vállalat akkori vezetői nem szakemberek, hanem komisszárok voltak. Nyugati turné után az artistákat egy-egy év itthoni és szovjet útra kötelezték, ami - érthetően - nem javította közérzetüket. Mivel a magas nyugati gázsik miatt sok művész kint maradt, a szakmára a politikai megbízhatatlanság stigmáját ütötték. A vérvesztés pedig a hazai színvonal esésével járt, csökkent a nézőszám, romlottak a feltételek, lassú-erózió kezdődött.

A cirkuszvilág két részre szakadt: keleti felében „termelik” a világszámokat, a másik fele pedig a felvevő piac. Az előbbibe Oroszország, Ukrajna, Kína, Magyarország, míg az utóbbiba Nyugat-Európa és a két amerikai kontinens tartozik. Nyugaton magánkézben vannak az intézmények, például a német Krone Cirkusz veszteségeit a család könnyűipari vállalkozásaiból fedezi. Svédországban és Olaszországban támogatást ad az állam annak az önkormányzatnak, amelyik befogadja a vándorokat.

Itthon néha gyengébb műsorokat (is) láthat a nagyérdemű a Városligetben. A szakmabeliek szerint ennyi pénzből erre futja. A Maciva az 1989-ben módosított alapítólevelét szerint közüzemi kulturális vállalat. A sors fintora, hogy az intézményi felsorolásban e cégeket a Temetkezési Vállalat követi.

– A '90-es változás után az állami támogatási rendszer fölborult -mondja Varjasi úr -, s azóta

különböző forrásokból eltérő jogcímen kapunk dotációt. Évekig szorgalmazták, hogy készítsünk átalakulási koncepciókat - a teljes privatizációról az alapítványon át a közhasznú társaságig -, de semmi sem változott. Bevételeink a jegyeladásból növekedtek. További forrásokat jelent a Nagycirkusz és az eszközeink bérbeadása. Az összes tartalékokat fölértük, a dolgozók és az artisták létszáma ötven százalékkal csökkent, utóbbiaké hatvan személyre.

Sikeres magántársulatok

Az utóbbi években néhány magántársulat - az Ádám, az Eötvös, a Richter és a Vargas - is föltűnt a hazai pályán, föllépési lehetőséget teremtve a leépített macivásoknak. Van, amelyek alig győz eleget tenni a meghívásoknak. Az ismert dinasztikák dacolnak a kedvezőtlen körülményekkel, és járják a maguk útját. Rendelkeznek a kis szervezetek előnyével: ha csökken az érdeklődés, szedik a sátorfájukat. De kicsi az ország, ha egyik évben az Alföldön turnéznak, a következőben a Dunántúlra kell menniük. Vagy kicserélni az egész társulatot. Az artisták nem úgy „működnek”, mint a színészek, hogy néhány hét próba után ma Othellót, holnap Lear királyt alakítanak, általában többéves kemény munka után jut el egy-egy szám a manézsba. A hosszú felkészülés után hosszú megtérülési időszaknak kell következnie.

Bár ezen a pályán dinasztikusán is szerveződik az utánpótlás, a merítés országosnak tekinthető: meghirdetik a felvételit. Tízéves kortól, iskola után, délutánonként járnak ide a gyerekek.

A kínaiak egészen más gyakorlatot követnek. Kétezer éves artistakultúrájuk hagyományai szerint már csecsemőkkel is végeznek játékos gyakorlatokat. Produkcióikban nem ritka a tíz éven aluli gyermek. Európában ez tiltott gyermekmunkának számít. De elnézik, mert nélkük nincs cirkusz.

- Itt sokkal többről van szó, mint a tanítványok szakmai neveléséről – magyarázza az igazgató. - Meg kell tanítani a fejlődő személyiséget az egymás iránti türelemre, a szolidaritásra. A csoportszámokba is be kell vésni az egymásrautaltságot.

- Az intézetben mindent szívesen csináltunk, mert artisták akartunk lenni - meséli a fesztiválra hazaérkezett, egyébként Hollandiában zsonglőröző Pálmai Andrea. - Az lebegett a szemünk előtt, hogy minél jobbak, biztosabbak legyünk. Akkor sem keseredtünk el, amikor kiderült, hogy nincs tanár a lábzsonglőrszám betanításához. Voltak mélypontjaink, amikor nem láttuk a perspektívát, de megszállottan tovább dolgoztunk. Megérte.

A szakma egyik nagy gondja a csoportszámokban rendre bekövetkező tagcsere. Pedig ezek a produkciók látványosabbak és jobban eladhatók. Ha férjhez megy egy lány, ritka, hogy az árván maradt tag párta talál. Összetartó erőt jelent a párkapcsolat, a családi kötelék. Az ilyen csapatok hosszabb ideig működnek.

A szakma alapvető szabályai mellett ilyesmiről is szó esik a cirkuszetika tantárgyban.

Törvényként tisztelt szokásaik megsértése véteknek számít. Emellett nagyon babonás is a szakma. A fesztivál fináléjának próbáján a koreográfus javasolta, hogy a kicsik üljenek le a körbefutó dobogóra, és adott jelre forduljanak a közönség felé. Azt már nem! - tiltakoztak a kollégák. - A pisznire kifelé ülni: szerencsétlenséget jelent. Ugyancsak tilos a társak eszközeihez, rekvizitjéhez nyúlni, kosztümben kiülni a nézőtérre, vagy leselkedni a függöny mögül.

Az intézet egy főre jutó oktatási költségei nagyok, de a kis létszám - 80 növendék - miatt ez mégsem számottevő tétel a minisztérium költségvetésében. Jóval több lenne a kiadás, ha oktatnának állatidomárokat és bűvészeket is, de az előbbi tudománya dinasztikusan szülőről

gyermekre száll, a varázslókat pedig a bűvészsövetségek képezik.

Kapós befutók

Az intézet büszkeségei közül a fesztiválon futott be a Sallai-juniorcsoport, amely ugródeszkáról golyókon landolva mutat be látványos produkciót. A világ legnagyobb cirkusza, az amerikai Ringling Bros and Barnum Bailey szerződtette őket. Ez a szupercirkusz jelenti a jövőt - legalábbis Amerikában. Egyszerre három manézsban három műsor zajlik ugyanarra a zenére. A fesztivál másik felfedezettje Zozo, Zoboky Zoltán bohóc, aki szintén kapott meghívást külföldi tanulmányútra. Kristóf Krisztián ugyan nem lépett föl, de kalapos zsonglőrszámával a világelsők között van a zsánerében: Kínában kapott díjat. Világszámnak tekinthető a Simet-duó magasdrót-produkciója is: 12 méter magasságban dolgoznak háló nélkül.

Folytatódik tehát a tehetséges izmok elcsábítása. A keleti országok, köztük hazánk, jelentős állami pénzeket fordítanak képzésre, hogy aztán külföldi cirkusztulajdonosoknak termeljenek profitot. Igaz, a magyar artisták közben porondhoz jutnak, munkájuk van, közönség elé kerülnek. Lehetőséget kapnak a sikerre, ami végül is életük értelme. ZÉTÉNYI ZOLTÁN